

Hebrew Writers Association in Israel

בינה בכתבי רש"י עגנון

Author(s): א. י. ברור

Source:

Moznaim /

מאזנים

Vol. No. / 1968), pp. 217-218 אב-אלול תשכ"ח אוגוסט-ספטמבר

Published by: Hebrew Writers Association in Israel

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23860711>

Accessed: 18-04-2018 08:33 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Hebrew Writers Association in Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Moznaim* / מאזנים.

JSTOR

<http://www.jstor.org>

יונות לפענח כוונותיו. מפרשים ודורשים תלמי תלים של דרשות על שמות גיבוריו, ומה שמס' תתר במעשיהם ודיבוריהם של אדם ובהמה שבסיפורים. את משגתי אני: פעם לפני שנים רבות הטרדתי את עגנון בשאלה למי התכוון בדמות הכלב בלק בסיפור „תמול שלשום”. כדי לדחותני ענני קצרות: בעצמי איני יודע, מתקבל הרושם שניחושיהם של בעלי מדרש עגנון משעשעים את רוחו בבחינת „יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו”.

בוזה הקיץ תשכ"ח אמרתי לו: העיניים שעי' נה השטן את איוב בחייו כאין וכאפס המה מול העיניים שמענים את ספרו פרשניו ודרשניו. כדבר הזה יקרה גם לחיבוריך, כי כבר בחייך מודעזעים מכריך ובני דורך מה' כוונות שמכניסים לדבריך. להבהרת גיתה תרם הרבה אקרמן, איש-שיחו בערוב ימיו. גם לך דרוש איוה אקרמן מבין ומאזין ורושם כל שיחה. כך אמרתי לו – ושוב התעטף עגנון בשתיקה מתוך נימוס.

הולכים ונעלמים בני דורו של עגנון, שה' כירו את דמיותיו הספרותיות בבוציאץ עירו, בארץ בימי העליה השניה ובגרמניה בתריסר שנות שבתו בה. ולא רק דמויות העבר נשכחות, אלא מתמעטים הקוראים המבנים רמזי-לשון וחידודי לשון, שמקורם בספרותנו הדתית לת-קופותיה, שעגנון שולט בה כבעלי-הזכרון המ-פורסמים שבקרב הרבנים, מכאן הכבוד שרח-שו לו גדולי הרבנים בארץ ועל-ידם הושי-בוהו במסיבות.

יש דברים בכתבי עגנון, שידועי ניבם של יהודי גאליציה יעמדו עליהם בנקל, אבל הללו הולכים וכלים. אחד מני אלף קוראים יודע, שהשם קורטצ'ניקובסקי שהדביק לפלוני, אחד מחבורת משחקים בקלפים בעיירה שכנה לבר-צאץ, מקורו משם-עצם כללי קורטצ'ניק ביי-דיש, שפירושו שטוף בקלפים.

והנה פירוש פיסקה מתוך „אורח נטה ללון”, שזיעזעני. עגנון כותב: בירכתי את רחל בברכת מזל טוב והיטיתי את עיני לצדדין ואמרתי לשכני (זה ששוכן עמי): כבר התניתי עמך שלא התגרה בי בנושאות, אם אתה מק-יים את התנאי מוטב, ואם לאו, לא אכתובנו אפילו על בתולה. נתיירא אותו כסיל פרשן, שמא אקיים את דברי והעביר פניה של רחל ממני (אורח נטה ללון, עמ' 201). המפרש-הדרשן הבין, שכוונת עגנון ליצירה-הע, המת-גרה להסתכל באשה נאה, ומכניס בדברי עגנון

מכל גדולי עמנו אחרי התנ"ך, שהנחילו לנו מורשה ספרותית בלשוננו, אין כמדומני אחד, שכל כך הרבו לכתוב עליו בישראל ובעמים, כבן-דורנו, איש פרס גובל, רש"י עגנון שליט"א. הנה הגיע לגבורות, ולאושרו ולאושר עמנו רענן הוא ברוחו ועודו עובד לפני הצ-הרים בעליית ספרייתו הגדולה המובחרת וה-מסודרת למופת. חז"ל אמרו: זקני תורה, כל זמן שהן מוקינין, דעתם מתישבת עליהם, ואי-לו דעתו של רש"י עגנון מיושבת עליו כבר מימי „היה העקוב למישור”. מי שראהו אז, לפני כששים שנה, חבוש קאסקט מרופט לרא-שו ושפתיו חיוורות מסעודות בלתי מספיקות של פועל חלון ומצומות חצאי ימים ושל ימים שלמים, מחוסר עבודה כרוני, – מצא בפניו אותן עיניים נוצצות פיקחות והבעת פנים שק-טה, המחפה על רחשי הלב, לעתים קרובות על לגלוג לשטויות מפי איש-שיחו, הטרדן.

לפני 35 שנים התארח בביתי רב מפורסם, ראש בית-הדין לאחת הקהלות הגדולות באי-רופה, בעל נסיון גדול בידיעת בני-אדם מכל הסוגים. עגנון מצא חפץ לשוחח אתו, לשמוע שיחת חולין של תלמידי-חכמים, הבקי בש"ס ואגדה. אורחי סבל מנדודי-שינה ונתתי לו שיקרא במיטה „הכנסת כלה”. למחרת אמר די הרב: חשבתי ש„אינו יודע לספור שתיים” והנה רקם עליה כונו. ייתכן שגם אחרים, שלא קראו את עגנון, יחשבו לפי מראה פניו, כי עגנון אינו מסוגל לספור שתיים. ואולם גם למכרוי הקרובים אליו, ואולי לו לעצמו, חי-זה הוא, חידת אמן יוצר בהשראה ממעל.

כשם שיש מלאך הסוקד כל פרח ואומר לו „צמח וגדל”, כך ממונים מלאכים על משוררי-אמת. שישירו את שירם. סח לי פעם עגנון בשעת רצון: „יש חושבים, שרק הכותבים בחרוזים משוררים המה”. מכל מה שקראתי על סגולת משוררים – לא הרבה קראתי – נת-קעו במוחי דברי וואלטר פון דר פוגל וויידה מהמאה ה-13: אני שר כאשר תשיר צפור שעל ענף בעץ מישכנה, השיר היוצא מגרוני הוא שכרי מעל כל שחר”. באחד ממכתביו אלי (צילומו ב„גנזים”) כותב עגנון: איני ניגש לכתוב עד שכל הדמויות ניצבות נוכח עיני בצלמן כבריות חיות, הן וכל אשר עמהן וש-להן, (זו לשוננו, בערך, לפי זכרוני). פעולתו היא השלכת הדמויות על הגליון; התפרקותו מהן.

הקורא מאמרים על יצירת עגנון נתקל בנס-

חשב בקורא הבינוני, שלא יתקשה בהבנת דער-
תו; משורר כותב ראשית כל לעצמו או לאלה
שינקו ממקורות שעליהם גדל, קראו אותם הס-
ברים, שמעו אותן השמועות. פראזות ומטבעות
לשון שהיו נחלת כל המשכילים, שחונכו
על יסודות ישראל ויוון, כעת אין עוד ודאות
שיבינו אותם, כי קם דור שלא למד סיפורי
המקרא ולא קרא את הומירוס ומיתולוגיה יוון-
גית. אותו רב שקרא את „הכנסת כלה“ זכר
את הפסוקים והמאמרים המרומזים בסיפור.
מסופקני אם אברך מתמיד בישיבה טובה בי-
מינו יעמוד על כל המרומז ב„האש העצים“
או ב„שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו“.

כדי שחלק מיצירת עגנון לא יישכח מפי
בנינו, יש לחבר להם מבואות והערות שווים
לכל נפש, וראוי שיוגשו למחבר ולהשפיע עליו
שיעבור עליהם, פירושים לספרימופת נכתבו
שנים רבות אחרי פטירת המחברים; עגנון
זקוק לפירושים בחייו*, ואם לא יכתבו עו-
דו עלי אדמות, לא יסלחו לנו הדורות הבאים,
שהחמצנו את השעה. מי יתן וימצא לעגנון
אָקרמן כמו לגיתה בשעתו. נאבד בידיים מה
שיש לנו, אם לא נדאג להבנתו ונפקירהו
לדרושיהבל.

תל־אביב, ביו המצרים תשכ"ח.

מחשבה זרה, כאילו שכן, שכני רמו לשכינה
לקדושה שבתאווה המינית. עגנון, המעורב ביי-
צירותיו ובחיי יום־יום עם רבנים למדנים ועם
חסידים־בטלנים ועם חסידים אנשי מעשה (לא
רק מספרי מעשיות), כתב גם פרקי „אלו נע-
רות“ ושיחות בינו ובינה, אבל לא העלה תא-
וזה משותפת לאדם ולכל בעלי החיים, למע-
לות השכינה. והרי מקורם של דברי עגנון אחר
הוא: ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה
(איוב, לא, א); טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן
וכסיל (קהלת, ד, יג). טוב ילד מסכן וחכם —
זה יצר טוב, ולמה נקרא שמו ילד, כי אין
מודווג לאדם אלא מבן י"ג שנה... ממלך זקן
וכסיל — זה יצר הרע, ולמה קורא אותו מלך,
שהכל שומעין לו, ולמה קורא אותו זקן, שהוא
מודווג לו מילדותו ועד זקנתו, ולמה קורא
אותו כסיל, שהוא מלמד לאדם לדרך רעה
(קהלת רבה, ד, יג). עגנון קורא ליצר המסיתו
להתבונן ברחל „כסיל“. לפי דברי המדרש,
הוא שכן ותיק, השוכן בלבו של אדם מיום
היוולדו. דרשיח עם יצר הרע להכניעו אינו
המצאת עגנון; בדברי אגדה אפשר למצוא
צדיקים, ש„פטפטו“ עם יצרם, כגון יוסף בבית
פוטופר (בבלי, סוטה, מג, ע"א).

כדי להבין דברי עגנון במלואם יש לעמוד
על מקורם. בספרי לימוד חייב המחבר להת-

שתי איגרות של ש"י עגנון

בשנת תרפ"ג הוציא את הרבעון לביקורת
ולביבליוגרפיה בשם „עין הקורא“ ואמר לפר-
סם בו בין השאר מונוגרפיה על עגנון. על-כן
פנה אליו, שישלח לו את רשימת כל יצירותיו,
אשר נתפרסמו עד אז. בתשובתו אל פרידמן
מצרף עגנון את רשימת כל יצירותיו, שנתפר-
סמו עד כה בכתביעת שונים ומותח דרך אגב
ביקורת על מ. י. ברדיצ'בסקי, שלא הצליח,
לדעתו, בתרגומם ובעיבודם של אגדות התל-
מוד. באחד ממאמריו הביא פרידמן הערה
עוקצנית על מ. בובר, ועגנון מרגיעו כאן,
שבובר לא מצא את עצמו נעלב מזה ואינו
נוטר לו על כך.

ז'ק — הכוונה לסופר מ. א. ז'ק; מרקס —
גיסו של עגנון.

המביא־לבית־הדפוס: מ. אונגרפלד

* בינתיים נעשתה התחלה טובה על־ידי הוצאת
שוקן, שהוציאה יצירות של עגנון עם הסברים
נאותים של נ. ננתון. העורך.

יחסי ידידות לבניים שררו, כידוע, כל הימים
בין ש"י עגנון וה. נ. ביאליק. עגנון התוודע
אל ביאליק כבר בימי ביקורו הראשון של
המשורר בארץ בשנת תרס"ט, אך ביחוד הת-
קרבנו זה לזה בימי ישיבתם יחד בהומבורג
שבגרמניה בשנות תרפ"א—תרפ"ד. ידידות זו
נמשכה כל השנים גם בארץ, וכעשרים שנה
החליפו ביניהם מכתבים. במכתב המתפרסם
בזה בפעם הראשונה, מדובר על חוברת אחת
(כנראה „שירת האותיות“, שנתפרסמה אח"כ
בכרך השני של „הכנסת כלה“), שביאליק אמר
להוציא ב„מוריה־דביר“, ועגנון השיגה על הד-
פסתה. ביאליק חגג אז את יובל החמישים
שלו, ועגנון מתנצל כאן, על שלא מיהר לברכו
בכתב מפני עיכובים וטרדות בלתי צפויים.
הד"ר א. פריימן, שעזר לעגנון בהשגחה על
הדפסת החוברת, הוא הביבליוגרף והחוקר
הידוע, שהיה מנהל המדור היהודי של הספ-
ריה העירונית של פראנקפורט. הבלשן והמגיה
הידוע א. סימיטיצקי עבד אז בהוצאה „אמ-
נות“ של שושנה פרסיץ. אמונה היא בתו של
עגנון.

המבקר הספרותי הד"ר ד. א. פרידמן ניגש